

ЛІТЕРАТУРА

1. Бухвалов В. А. Педагогическая экспертиза школы / В. А. Бухвалов, Я. Г. Плинер. – М. : Центр «Педагогический поиск», 2000. – 160 с.
2. Гребеник Т. В. Діагностування рівня сформованості громадянської вихованості студентів ВНЗ в умовах неперервної освіти [Текст] / Т. В. Гребеник // Педагогічні науки : Збірник наукових праць. – Суми, 2007. – С. 267–273.
3. Гуменюк О. Рівні громадянської відповідальності та їх емпіричне вивчення у молоді [Текст] : [політична психологія] / О. Гуменюк // Психологія і суспільство. – 2008. – № 4. – С. 92–98.

РЕЗЮМЕ

В статтє представлєны результати дослідження управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу; розкрито залежність рівня громадянської вихованості студентів вищого навчального закладу від динаміки рівня управління процесом громадянського виховання студентів.

Ключевые слова: *процесс управления, управление, гражданское воспитание, воспитание, высшее учебное заведение.*

SUMMARY

The investigation results on the management process of human upbringing of the higher educational establishments' students are under review, solved dependency level civil breeding high school students to the dynamics of process-level civic education students.

Key words: *management process, management, civil education, education, higher educational establishments.*

УДК 37.035

О. О. Єжова

Інститут проблем виховання АПН України

ЦІННІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА

У статті обґрунтовано застосування ціннісного підходу як провідного для формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника в системі професійно-технічної освіти; розглянуто поняття «розвиток», «виховання» та «формування».

Ключові слова: *ціннісний підхід, формування особистості, професійно-технічна освіта, поняття «розвиток», «виховання», «формування».*

Постановка проблеми. Проблема формування і розвитку особистості є однією із ключових в освіті. Підтвердження цього знаходимо під час визначення цілей виховання і освіти в цілому. Так, мета освіти полягає у розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвитку її талантів, розумових і фізичних здібностей, вихованні високих моральних якостей, формуванні громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагаченні на цій основі інтелектуального, творчого,

культурного потенціалу народу, підвищенні освітнього рівня народу, забезпеченні народного господарства кваліфікованими фахівцями. Підготовка майбутнього кваліфікованого робітника здійснюється в системі професійно-технічної освіти. Сучасні тенденції розвитку професійно-технічної освіти в Україні визначаються вимогами ринку до якості виробничої праці. Професійна освіта є основою соціально-економічного розвитку суспільства та науково-технічного прогресу, а також багатьох сфер життєдіяльності держави. Професійна освіта – це засіб формування, розвитку і самоствердження особистості. Так, у статті 3 Закону України «Про професійно-технічну освіту» зазначено, що «професійно-технічна освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, *розвиток* компетентності та професіоналізму, *виховання* загальної і професійної культури».

Мета статті – обґрунтувати застосування ціннісного підходу у якості провідного, до процесу формування особистості в системі професійно-технічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Поняття «розвиток», «виховання» та «формування» не мають однозначного трактування в педагогічній теорії. Виховання як феномен діяльності і суспільства виникло на початку історії людства, тому у процесі розвитку педагогічної теорії отримало безліч трактувань. Найбільш поширеними і вживаними точками зору на термін виховання можна вважати такі: виховання як соціальне явище, виховання як процес та виховання як діяльність. Останнім часом більшість науковців схиляються до визначення сутності виховання як виховання системи цінностей, причому не просто шляхом інформування та оволодіння певними вміннями і навичками, по суті «нав'язуванням» системи цінностей, а шляхом залучення вихованців до системи цінностей вихователя (І. Бех, М. Каган, В. Кремень, В. Сластьонін, О. Сухомлинська, Н. Щуркова та інші). На думку І. Беха, теорія виховання, теорія духовно-морального розвитку людини, має спиратися на такі фундаментальні особистісні ціннісні домінанти як духовна свобода, культура гідності, моральна раціональність та альтруїзм [2]; потрібно, щоб освітній процес будувався не тільки на науковому осмисленні дійсності, а й на духовних,

моральних і культурних цінностях українського народу і всього людства. Тільки за цієї умови можливе досягнення провідної мети сучасного освітнього процесу: формування громадянина, патріота; інтелектуально розвиненої, духовно і морально зрілої особистості, готової протистояти викликам глобалізації життя [8].

Розвиток і формування як поняття виникли за межами педагогіки. У філософії під розвитком розуміють незворотні, спрямовані та закономірні зміни матеріальних та ідеальних об'єктів [13, 561]. У психолого-педагогічних теоріях під розвитком розуміється розгортання, ускладнення та зростання протягом життя певних властивостей, структур, які закладені відповідно до природи в організмі людини. Як стверджують педагоги, не можна розвинути те, чого поки що не має у структурі організму або особистості. Але інколи бажане можна сформувати, тобто принести ззовні.

Формування означає дію за значенням формувати і формуватися: «1. Надавати чому-небудь певної форми (у 1 знач.), вигляду тощо. // Виробляти в кому-небудь певні якості, риси характеру та ін. // Надавати чому-небудь завершеності, визначеності. 4. Визначати, встановлювати, намічати що-небудь» [4, 1329]. Безумовно, людина не матеріал, якому можна надати певної форми або вигляду, а «формування» як загальносоціальна та педагогічна категорія означає цілеспрямований розвиток особистості або яких-небудь її сторін, якостей під впливом виховання і навчання. Отже, ми безпосередньо не формуємо виховання, ми сприяємо формуванню тих властивостей та якостей, які мають попит у суспільстві, у самої людини, у конкретних ситуаціях та оточенні. Людина стає особистістю завдяки перетворенню зовнішніх впливів відповідно до внутрішньо властивих закономірностей розвитку.

Формування особистості в системі професійної освіти вимагає врахування сучасних трансформацій, які відбуваються у країні та світі, насамперед у сфері, в царині суспільних відносин. Як зазначає В. Кремень, ці суттєві зміни спричинені «суттєвим розширенням можливостей і потреб в індивідуальному, особистісному *розвитку* людини» та широким розповсюдженням нових освітніх технологій, які передбачають і новий тип взаємозв'язку освіти і суспільства в цілому [9, 9–10].

Одна зі світових тенденцій глобалізованого суспільства стосується безпосередньо освіти, а саме: людина має навчатися, а отже, і

розвиватися, формуватися протягом життя. Це свідчить про необхідність наступності між закладами освіти у сфері навчання і виховання. Критерієм оцінки діяльності професійно-технічної освіти є не тільки багатопрофільність, багаторівневність, зайнятість і працевлаштування, а й освіченість та рівень культурного розвитку випускників. Для поширення і ствердження демократичних принципів, забезпечення прав і свободи людини у країні освіта, зокрема професійно-технічна, має забезпечити формування особистості на основі визнаних загальнолюдських цінностей. Тому і у навчанні, і у вихованні відбуваються певні зміни, які забезпечують відповідність розвитку суспільства й освіти.

У галузі професійно-технічної освіти першочергові зміни спостерігаються в змісті і технологіях професійного навчання. Водночас шляхи розв'язання виховних проблем залишалися тривалий час на тому самому рівні, що й наприкінці ХХ сторіччя, суттєвої переорієнтації виховної роботи у професійно-технічних навчальних закладах щодо розв'язання сучасних життєвих і духовно-моральних проблем учнівської молоді, на жаль, не спостерігалось. Це гальмувало досягнення професійно-технічною освітою відповідності сучасним вимогам суспільства до формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника, до якості трудових ресурсів.

Приділення уваги на державному рівні проблемам виховання саме учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів спостерігається останні три роки. Так, питання виховання особистості майбутнього робітника неодноразово розглядалися на Всеукраїнських семінарах, нарадах з питань виховної діяльності у професійно-технічних навчальних закладах. Результатом цих нарад є наказ № 9 Міністерства освіти і науки України від 10.01.2009 р. У ньому обґрунтовується, зокрема, необхідність визначення основних напрямів навчально-виховної діяльності професійно-технічних навчальних закладів і критеріїв її оцінювання та посилення уваги до роботи гуртків, спортивних секцій, клубів за інтересами тощо. При цьому в системі загальної середньої освіти такі напрями вже створені і затверджені наказом МОН України від 17.12.2007 у програмі «Основні орієнтири виховання учнів 1–12 класів ЗНЗ України», в якій окреслені такі напрями виховання, як виховання цінностей природи, культури, соціальних цінностей та цінностей «Я» [8]. У даній програмі змістом виховання в Україні визначена «науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та

відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, природи, мистецтва, самої себе» [8]. Отже, провідним у вихованні дітей, підлітків і молоді визнаний орієнтир на загально визнані цінності та якості. На нашу думку, цей підхід (ціннісний) до виховання необхідно використовувати і у професійно-технічній освіті.

Необхідно зазначити, що багатовимірність виховання і освіти в цілому в педагогічній теорії дозволяє застосовувати різні підходи до вивчення та дослідження освітніх процесів. У тлумачних словниках «підхід» роз'яснюють як «сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь» [4]. Аналогічної точки зору дотримуються і вітчизняні та зарубіжні вчені, які говорять про підхід як про певну позицію щодо якоїсь проблеми або явища; про сукупність засобів і прийомів здійснення діяльності на основі окремої ідеї або принципу. Отже, говорячи про будь-який підхід необхідно звернути увагу на його складові: основні поняття, провідні принципи та прийоми і методи цього підходу.

Якщо раніше мова йшла в основному про застосування статево-вікового, індивідуального та діяльнісного підходів, то на сьогодні перелік підходів значно збагатився. Це пов'язано як із суспільними та освітніми трансформаціями, так і з поглибленням і розширенням педагогічних досліджень, використанням різноманітних статистичних методів дослідження, які дозволяють виявити нові зв'язки між досліджуваними об'єктами і предметами та зробити сучасні теоретичні узагальнення. Проблема полягає у виборі підходу відповідно до мети діяльності, зокрема виховної. Не існує єдиного абсолютно правильного підходу, кожний з них має певні особливості, що обумовлює одночасне застосування в кількох підходів педагогічній діяльності.

Пріоритетність ціннісного підходу до формування особистості закладена в низці нормативних документів. Так, у Законі України «Про освіту» зазначається, що освіта в Україні ґрунтується на засадах доступності для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг; рівності умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізму, демократизму, **пріоритетності загальнолюдських духовних цінностей; органічного зв'язку із світовою та національною**

історією, культурою, традиціями. У Національній доктрині розвитку освіти пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти вважають особистісну орієнтацію освіти та **формування національних і загальнолюдських цінностей** у молодого покоління. Основними шляхами реформування освіти в сучасному суспільстві Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») називає створення у суспільстві атмосфери сприяння розвитку освіти, **подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей та національного нігілізму, відірваності освіти від національних джерел**. У програмі «Основні орієнтири виховання учнів 1–12 класів ЗНЗ України» зазначається, що «метою виховання є формування морально-духовної життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал». У процесі виховання відбувається привласнення особистістю вироблених людством **морально-духовних цінностей**, які умовно можна поділити на цінності природи, культури, соціальних цінностей та цінності «Я» [11].

Отже, ціннісний смисл життя набув актуальності у всіх сферах людинської діяльності.

Проблемі застосування аксіологічного підходу в педагогіці присвячені праці вітчизняних і зарубіжних учених І. Беха, Є. Бондаревської, В. Караковського, І. Коберника, В. Крижка, В. Огнев'юка, В. Сластьоніна, О. Сухомлинської, Є. Шиянова, Н. Щуркової, Є. Ямбурга. На думку В. Крижка, послідовне і грамотне впровадження ціннісного підходу – це лакмусовий папірець, який дає точну відповідь на питання, в якому напрямку буде розвиватися освіта (і суспільство) [7, 215]. Цінності виховання і навчання обирають, що дозволяє створювати відповідні умови для їх розпізнання, усвідомлення і вибору.

В. Крижко розглядає аксіологічний підхід як філософсько-педагогічну стратегію шляхів розвитку професійного мистецтва, використання педагогічних ресурсів для розвитку особистості і перспектив вдосконалення системи освіти [7, 213]. В. Огнев'юк порушує проблему розробки провідних ідей для створення аксіологічної концепції оцінки систем навчання і виховання [10]. Згідно з визначенням В. Сластьоніна, саме ціннісний підхід виконує роль зв'язуючого елемента («містка») між теорією та практикою [12]. О. Сухомлинська зазначає, що ціннісний підхід є найбільш

пріоритетною виховною проблемою. Цінності визначають зміст освіти і виховання людини на трьох взаємопов'язаних рівнях: державному, суспільному та особистісному. У психолого-педагогічних концепціях і моделях виховання І. Беха, І. Зязюна, В. Караковського, І. Колеснікової, Б. Лихачова, Н. Щуркової, та інших саме цінності утворюють їх змістовне ядро і визначають стратегії розвитку. Так, особистісно орієнтована освіта виходить із самоцінності особистості. Її мета – «формувати людину як особистість, творця самої себе і навколишніх умов» [3, 9]. Така позиція обумовлює необхідність застосування діалогічності у вихованні, що визначає суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників навчально-виховного процесу і дає можливість вихователю залучати вихованців до своїх цінностей.

В основі аксіологічного підходу лежить принцип функціонального значення або цінності, його особливістю є розуміння об'єктивного існування цінностей навколишнього світу. Провідне поняття аксіологічного підходу – «цінність». Як зазначає М. Каган, у другій половині ХХ сторіччя світова філософська думка звернулася до аналізу аксіосфери культури, що пояснюється тотальною «переоцінкою цінностей» в умовах зміни індустріального суспільства постіндустріальним [6].

Детальний філософський, філософсько-соціологічний аналіз визначення поняття «цінність» можна знайти у публікаціях С. Анісімова, Г. Вижлецова, М. Кагана, В. Крижка, Л. Столовича та інших.

Щодо розгляду поняття «цінність» у психолого-педагогічній літературі, то деякі автори, зокрема І. Коберник, В. Крижко, виділяють три основні теоретико-методологічні підходи до визначення цінності: як до соціальної проблеми – Т. Бутківська, А. Ручка, Л. Сохань, Н. Ткачова та ін.; як до психологічної проблеми – Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, С. Максименко та ін.; як до педагогічної проблеми – О. Вишневський, Н. Ничкало, В. Оржеховська, О. Сухомлинська та ін.

У педагогічній літературі поняття «цінність» використовується в основному в контексті виховання. Під цінностями розуміють елементи морально-духовного виховання, загальної культури людини, які визначають її ставлення до суспільства, довкілля, інших людей, самого себе. На думку багатьох вітчизняних вчених саме цінності мають визначати зміст виховання, зміст освіти, а стратегія і методи ставити собі за мету сформувати систему прийнятих цінностей у дітей, підлітків та молоді. Так,

I. Бех говорить про формування особистісних цінностей як усвідомлених узагальнених самовартісних смислових утворень особистості, які утворюють внутрішній стрижень особистості [1]. О. Савченко вважає найголовнішими гуманістичні цінності освіти, що зумовлюють зміну авторитарно-дисциплінарної моделі навчання на особистісно орієнтовану, О. Вишневський чітко вказує на те, що між системою цінностей, стратегією та методами виховання існує взаємна залежність, і саме цінності визначають зміст виховання [5].

З 80-х років ХХ століття активно розвивається напрям – педагогічна аксіологія – наука про цінності освіти, їх природу, функції, взаємозв'язки. Предметом педагогічної аксіології є формування системи цінностей, ціннісного ставлення та ціннісної поведінки особистості.

Соціально-економічні трансформації, що відбуваються з 80–90-х років ХХ століття, спричинили докорінні зміни в аксіологічній сфері людини. Деякі дослідники говорять про виникнення «культурного шоку», «ціннісного конфлікту», причини яких полягають у невідповідності елементів нової соціальної системи і традиційних цінностей певного суспільства, порушенні зв'язків між окремими ціннісними ставленнями. Саме кризовою ситуацією в суспільстві, яка проявилася занепадом моральності, підміною духовних цінностей сурогатами, і пояснює увагу до педагогічної аксіології російський учений М. Нікандров. Ідеї гуманізму стають основними у психолого-педагогічних дослідженнях саме завдяки застосуванню аксіологічного підходу. Гуманістична спрямованість освіти ґрунтується на вихованні загальнолюдських цінностей, які є пріоритетними над національними, класовими, партійними, релігійними та іншими. Кожна особистість у процесі свого розвитку, своєї життєдіяльності пізнає, усвідомлює та створює цінності, що утворюють культуру людства.

Аксіологічний підхід дозволяє вивчати різні явища і предмети з точки зору їх можливості задовольняти потреби людей та вирішувати завдання гуманізації суспільства. Розвиток і становлення системи цінностей в нових суспільних умовах створили потужний поштовх до проникнення аксіології в різні сфери життєдіяльності. Аксіологія стає основою нової філософії освіти і методологією сучасної педагогіки.

Сутність аксіологічного підходу розкривається через систему аксіологічних принципів. Дослідники визначають різні принципи

аксіологічного підходу, але їх об'єднує використання теорії цінностей як методологічної основи. І. Ісаєв, В. Сластьонін та Є. Шиянов пропонують виділяти такі аксіологічні принципи: рівноправність філософських поглядів у межах єдиної гуманістичної системи цінностей за збереження різноманіття їх культурних та етнічних особливостей; рівнозначність традицій і творчості, визнання необхідності вивчення і використання вчень минулого й можливості духовного відкриття в теперішньому та майбутньому; рівність людей, соціокультурний прагматизм замість дискусій про природу цінностей, діалог і подвижництво [12]. Г. Чижаква виділяє принцип історичної та соціокультурної мінливості освітніх цінностей, принцип взаємозв'язку соціокультурних та освітніх цінностей, принцип співвіднесення суспільних та особистісних цінностей, принцип інтеграції традиційних та інноваційних цінностей. Принципами педагогічної аксіології та аксіологічного підходу Н. Асташова, думку якої ми і поділяємо, пропонує визначати традиційні принципи педагогіки: гуманізму, комплексності, емоційної відкритості, адекватності, відповідності.

З точки зору розробки принципів аксіологічного підходу становлять певний інтерес закони (або швидше принципи) освіти і дії виховних цінностей, виділені Б. Лихачовим: принцип обов'язкової соціально-психологічної диференціації виховних цінностей як умови суспільного прогресу і соціальної адаптації людини; принцип розквіту або занепаду цінностей відповідно до етапів розвитку суспільства; принцип залежності актуальності цінності від об'єктивних потреб й умов громадського життя; принцип зміни цінностей у нових суспільних відносинах; принцип руху, переміщення в суспільстві представників різних його верств з однієї соціальної групи в іншу.

В. Гінецинський вважає завданнями педагогічної аксіології дослідження всього різноманіття існуючих систем цінностей, розробку та обґрунтування системи методів і методик, що дозволяють урахувати реальні життєві системи цінностей, розробку та обґрунтування науково-методичного інструментарію, який дає змогу виявляти регулятивне значення системи цінностей.

Крім відомих, загальноновживаних класифікацій цінностей у педагогіці існує тенденція до класифікування цінностей залежно від прикладних завдань виховання. Так, Є. Головаха запропонував поділ цінностей на

основі професійної діяльності: цінності, які реалізуються безпосередньо у професійній діяльності; за рахунок професійної діяльності; поза професійною діяльністю. Під час формування професійно-ціннісних орієнтацій В. Ємець пропонує поділити їх на базові та супутні. В. Сластьонін виділяє цінності на основі педагогічної діяльності: цінності задоволення потреби у спілкуванні, цінності самовдосконалення, цінності самовираження, цінності утилітарно-прагматичного попиту. Зручний для використання у педагогічній практиці поділ цінностей запропонував П. Авер'янов: цінності декларовані та присвоєні. Заслуговує на увагу з боку педагогів соціологічний підхід М. Лапіна до поділу цінностей за їх місцем у статусно-ієрархічній структурі ціннісної свідомості членів суспільства. Для прикладних цілей він виділяє чотири групи цінностей: цінності вищого статусу, «ядро» ціннісної структури; цінності середнього статусу, які можуть переміщуватися в склад ядра або на периферію; цінності нижче за середній, але не найнижчого статусу («периферія» – вони також можуть переміщуватися); цінності найнижчого статусу («хвіст»), чий склад малорухливий [8].

Висновки. Загальна проблема формування системи життєвих цінностей свідчить про те, що педагогічні аспекти формування ставлень становлять значний резерв для виховання майбутнього кваліфікованого робітника, що має бути орієнтованим на гуманістичні й особистісно значущі цінності. У процесі забезпечення ціннісного фундаменту у взаємовідносинах особистості і середовища, людини і суспільства в умовах добровільності, самодіяльності і свободи забезпечується включення особистісних структур свідомості та розвиток і формування особистості, яка здатна здійснювати вибір відповідно до власного ціннісного ядра. Самокерована поведінка особистості відповідно до її системи загальнолюдських життєвих цінностей є найвищим і найбажанішим результатом виховання. Здійснений аналіз застосування ціннісного підходу в освіті дозволяє стверджувати про пріоритетність ціннісного підходу і до виховання особистості майбутнього кваліфікованого робітника в умовах професійно-технічного навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Бех І. Д. Ціннісні наголоси у сучасному вихованні / І. Д. Бех. // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Вип. 10. – Т. 1. – С. 7–15.
3. Бех І. Д. Цінності як ядро особистості / І. Д. Бех. // Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. / [за заг. ред. О. В. Сухомлинської]. – К., 1997. – С. 8–11.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
5. Вишневський О. Природа цінностей виховання / О. Вишневський. // Педагогічна думка. – 2006. – № 2. – С. 11–22.
6. Каган М. С. Философская теория ценности / М. С. Каган. – СПб. : ТОО ТК «Петрополи», 1997. – 205 с.
7. Крижко В. В. Антологія аксіологічної парадигми освіти : навч. посібник / В. В. Крижко. – К. : Освіта України, 2005. – 440 с.
8. Лапин Н. И. Модернизация базовых ценностей россиян / Н. И. Лапин // Социс. – 1996. – С. 3–23.
9. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : [монографія] / [В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень та ін.]; за ред. В. Г. Кременя. – К. : Наукова думка, 2003. – 853 с.
10. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003. – 450 с.
11. Основні орієнтири виховання учнів 1–12 класів ЗНЗ України МОН України від 17.12.2007 програма № 1133. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/average>
12. Слостенин В. А. Педагогика : учебник [для студ. высш. учеб. заведений] / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Слостенина. – [8-е изд., стер.] – М. : Академия, 2008. – 576 с.
13. Философский энциклопедический словарь [гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Королев, В. Г. Панов] – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.

РЕЗЮМЕ

В статті обґрунтовано застосування ціннісного підходу в якості ведучого для формування особистості майбутнього кваліфікованого робочого в системі професійно-технічного освіти; розглянуті поняття «розвиток», «виховання» і «формування».

Ключевые слова: *ціннісний підхід, формування особистості, професійно-технічне навчання, поняття «розвиток», «виховання», «формування».*

SUMMARY

The article substantiates the use of the value approach as leading to formation of a person's future skilled workers in the system of vocational education, considered the notion of «development», «education» and «formation».

Key words: *the value approach, personality formation, vocational education, development, education, formation.*